

ברוכים הבאים לגן לאומי ברעם

מבנה בית הכנסת הגדול והמשוחזר הוא מלבני במידות 20x15.2 מטרים. חזיתו פונה דרומה לעבר ירושלים, כמו רוב בתי הכנסת העתיקים אשר בגליל. אולם בית הכנסת הזה שונה מן האחרים בכך, שבחזיתו מצוי סטיו של עמודים (פורטיקו) בעל 6 עמודים וכן בור מים. בקיר החזית שלושה פתחים. הפתח המרכזי והגדול הוא בעל משקוף מעוטר בזר. הגילוף שבחלק העליון של המשקוף מראה שרידי גפן ואשכולות ענבים ובציודו - שרידים של שתי דמויות מכונפות. מעל לפתח זה בנויה קשת משחררת, שמטרתה להקל את לחץ המבנה העליון. מבין שני הפתחים הצדדיים יצויין המזרחי שבהם, שעל תחתית החלון שמעליו חרותה כתובת הקדשה בארמית "בני דאלעזר בני יודן", ובתרגום עברי - "בניו של אלעזר בן יודן".

אולם התפילה דומה בתכניתו ליתר בתי הכנסת בגליל. הקירות הפנימיים מחוספסים, שכן הם היו מכוסים בטיח שנשר. שלוש שורות העמודים שבאולם, שצורתן צורת האות "חית", נועדו לשאת את הקומה השניה ואת התקרה. חלקים של מערכת הגמלון, שנשאה את הקומה השניה, מונחים כיום מדרום - מזרח למבנה.

רצפת האולם היתה עשויה לוחות אבן והספסלים, שהיו לאורך הקירות לא נותרו. כן לא נמצא מקומו של ארון הקודש, אם כי בחפירות נתגלה פסל של אריה שניצב, כנראה, ליד הארון.

בית הכנסת הקטן והחרב צולם בידי משלחת סקר בריטית בשנת 1865. גם בנין זה פונה לכיוון ירושלים ותכנונו הוא כשל יתר בתי הכנסת בגליל. משקוף הפתח דומה לזה של בית הכנסת הגדול ועליו כתובת: "יהיה שלום בעקום הזה ובכל עקובות ישראל. יוסה הלוי בן לוי עשה השקוף הזה תבא ברכה בעע(ש"ו) של(ום)".

המשקוף נמצא כיום במוזיאון הלובר בפריס והעתק שלו מוצג במוזיאון בר-דוד שבקיבוץ ברעם.

החפירות החדשות בשני בתי הכנסת מצביעות על כך שהמבנים הוקמו בסוף המאה ה-4 או בראשית המאה ה-5 לספירה, אם כי עיצובם האדריכלי הוא בסגנון המאה ה-3 לספירה. תופעה זו של אי התאמה בין הממצא הארכיאולוגי והאדריכלי מוכרת גם מבתי כנסת אחרים והיא נושא למחקר עכשווי.

בכפר ברעם ישבו נוצרים מארונים, שפוננו ממנו במלחמת העצמאות. בראש הגבעה, מדרום לבית הכנסת הגדול, כנסיה מארונית הפעילה בימי חג ובאירועים מיוחדים.

מאז הכרזת האתר כגן לאומי בשנת 1966, הוא נמצא בטיפולה של רשות הטבע והגנים.

ציור משוחזר של בית הכנסת הגדול

בכפר העתיק ברעם, הנמצא כ-3 ק"מ מצפון לצומת חירם בצד כביש הצפון, היה ישוב יהודי בימי המשנה והתלמוד ובו מצויים שרידים של שני בתי כנסת.

בית הכנסת הגדול והמפואר מבין השניים הוא שנשתמר היטב ומהווה מוקד לביקורים.

בית הכנסת הקטן נחפר לאחרונה וממנו נותרו יסודות בלבד, נמצא במרחק של כ-300 מ' מצפון-מזרח לבית הכנסת הגדול.

חפירות ראשונות ומצומצמות בהיקפן נערכו במקום עוד בשנת 1905 בידי החוקרים קוהל וואצינגר. בשנים מאוחרות יותר שוחזר האתר ושומר בידי אגף העתיקות ורשות הגנים הלאומיים. בשנת 1988 נערכו בו חפירות מדעיות מודרניות על ידי רשות העתיקות ואוניברסיטת רוצ'סטר. על אף שהכפר ברעם אינו נזכר במקורותינו, יש בידינו עדויות של נוסעים יהודיים בימי הביניים על קיומם של שני בתי הכנסת במקום.

© הוצאת רשות הטבע והגנים

עריכה: צביקה צוק / צילום: זורון הורוביץ